

Granskning av kvaliteten på de skriftliga omdömena i grundskolan

Kvalitativ analys, mars 2012
InfoMentor

Kvalitativ analys av skriftliga omdömen i grundskolan höstterminen 2011

Sammanfattning

InfoMentor har granskat elevomdömen från skolor i hela landet. Syftet med genomgången har varit att undersöka kvaliteten på omdömena, med särskilt fokus på om omdömena är skrivna med ett formativt förhållningssätt, det vill säga skrivna för att stötta elevernas fortsatta lärande och utveckling.

Undersökningen visar att de flesta omdömen saknar information om hur skolan och läraren kan göra för att hjälpa eleven att utvecklas. Mycket ansvar läggs därigenom indirekt på eleven själv att ansvara för sin egen utveckling. Det är också vanligt att det saknas information om vad eleven behöver utveckla.

Undersökningen leder också till andra slutsatser, bland annat att omdömen som innehåller beskrivningar av elevens personlighet inte är så vanligt förekommande längre. Många omdömen kännetecknas av en brist på individuellt perspektiv och där läraren använder exakt samma ordval och text för samtliga elever i en klass.

En övergripande slutsats är att det stora arbete som det innebär för lärare att göra bedömningar och att skriva omdömen som en del av elevernas individuella utvecklingsplaner fortfarande är ett stort utvecklingsområde för den svenska skolan som helhet.

Majoriteten av landets lärare har från början inte fått utbildning kring detta som en del av sin lärarutbildning och många lärare beskriver arbetet som tidskrävande. Därför behövs det ytterligare kompetensutveckling och mer stöd som underlättar lärarnas arbete.

Eftersom enskilda skolor sticker ut i undersökningen med genomgående bättre och mer formativa omdömen är detta också en ledarskapsfråga. Ett tydligare ledarskap med struktur och systematik från landets rektorer behövs för att säkerställa att elever får det stöd och den stimulans som de har rätt till.

Kort om formativ bedömning

Det finns olika typer av bedömning. En typ av bedömning är så kallad summativ bedömning för att rangordna eller för att sätta betyg. Det är den typ av bedömning som lärare har till uppdrag att göra när de sätter betyg vid terminsslut i skolår 8 och skolår 9.

Formativ bedömning är bedömningar som görs och förmedlas för att stimulera till utveckling. Forskning*** har under de senaste decennierna visat att denna typ av bedömningar har stark påverkan på elevers lärande. Det innebär också att bedömningsarbetet inte är något som ligger sidan om undervisningen utan att den är en viktig del av undervisningen.

Detta är en av anledningarna till att skolans och lärarnas uppdrag i den svenska skolan handlar om att arbeta med formativa bedömningar löpande i skolvardagen och som en del av de individuella utvecklingsplanerna med skriftliga omdömen.

Se autentiska exempel på formativa bedömningar på sista sidan i denna rapport.

*** Hattie, John, Visible learning, Routledge, Oxon 2009.

Skolverket, Kunskapsbedömning i skolan – praxis, begrepp, problem och möjligheter, 2011.

Syfte

Syftet med analysen har varit att undersöka kvaliteten på omdömena specifikt avseende det formativa förhållningssättet, det vill säga om omdömena per definition är formativa och är skrivna för att stimulera till utveckling och lärande – att de innehåller svar på frågorna Vad? Vad? Hur? Hur? (se avsnittet Metod och urval).

Metod och urval

InfoMentor har gjort en bred innehållsanalys av mer än ett tusen elevomdömen, skrivna under höstterminen 2011. Undersökningen har omfattat skriftliga omdömen från hela landet. Urvalet omfattar både kommunala skolor och friskolor och är hämtade dels från webbaserade system dels kopierade från fysiska pärmar. Skolorna representerar såväl stora, mellanstora som små kommuner och finns i både storstad och på landsorten. Omdömen från samtliga respektive skolors årskurser har analyserats.

Analysen genomfördes under januari till mars 2012. Arbetet med analysen leddes och strukturerades av utbildade pedagoger med erfarenhet av arbete som lärare. Vi analyserade omdömena för att se dels om de innehöll information om följande frågor samt i så fall hur omdömena var formulerade:

1. **Vad** kan/behärskar eleven?
2. **Vad** kan/behöver eleven utveckla?
3. **Hur** kan skolan/läraren göra för att utveckla...?
4. **Hur** kan eleven/föräldrarna göra för att utveckla...?

Frågorna är ett sätt att förenkla både beskrivningen och analysen av skriftliga omdömen. Hela urvalet har gått igenom för att se om omdömena är per definition formativa, det vill säga om de ger svar på alla fyra frågorna.

Resultat

Undersökningen visar på flera slutsatser. Trots att formativ bedömning har varit i fokus i skolvärlden under senare år och att mycket kompetensutvecklingspengar och tid ägnats åt detta, kan vi konstatera att bedömningar fortfarande är ett stort utvecklingsområde för skolan.

Kvaliteten varierar kraftigt – enskilda lärare och skolor sticker ut

Vi konstaterar att kvaliteten på de skriftliga omdömena varierar kraftigt, både mellan enskilda lärare på en skola, mellan skolorna i en kommun och nationellt. Skolledningens kvalitetssäkring av processen framstår i många fall som osynlig. På de enskilda skolor som sticker ut genom att de flesta omdömen är formativa tycks detta bland annat ha åstadkommit genom att man säkrat en struktur och en systematik som är indirekt tvingande för lärande. Detta innebär att det med ett tydligt ledarskap går att höja kvaliteten på den här viktiga delen av skolans uppdrag. Eftersom det generellt är få och enskilda lärare som sticker ut i undersökningen kan vi konstatera att nivån på de skriftliga omdömena idag beror huvudsakligen på den enskilda lärarens kompetens, tid och fokus på uppdraget att skriva omdömen.

Information om vad eleven ska utveckla saknas

Det är vanligt förekommande att det saknas information om vad eleven behöver utveckla. Fokus är snarare på att beskriva elevens förmågor och rapportera elevens kunskaper och vilka arbetsområden som man har behandlat.

Exempel:

Du tar ansvar för dina studier, är aktiv muntligt och arbetar bra med uppgifter på lektionerna. Jobba på såhär! (Engelska, årskurs 3)

Du har visat att du når målen i slöjd och visar intresse och förståelse för att skapa och arbeta. (Slöjd, årskurs 3)

Information om hur läraren och skolan ska hjälpa eleven att utvecklas saknas

Majoriteten av omdömena saknar information om hur skolan och läraren kan göra för att hjälpa eleven att utvecklas. Detta kan indirekt innebära att det lämnas till eleven själv att ansvara för sin utveckling.

Exempel:

Arbeta mer med din läs- och hörförståelse. Låna gärna en engelskbok på skolbiblioteket. Titta på engelsk film utan text/med engelsk text om du har möjlighet. Tänk på att utveckla dina texter, använd ett mer beskrivande, nyanserat språk då du skriver dina berättelser/ uppsatser (Engelska, årskurs 9)

Så kan kunskapen utvecklas: Fortsätt att delta muntligt. Du jobbar flitigt på lektionerna och visar engagemang. Det du behöver träna mer på är att bygga meningar. (Moderna språk, årskurs 8)

Beskrivning av hur skolan/läraren kommer att lägga upp undervisningen för att eleven ska få fortsatt stöd och stimulans i sin kunskapsutveckling: Uppmuntra och motivera samt ge de förutsättningar som behövs för bästa resultat.

(Biologi årskurs 4)

Brist på individuellt fokus

En slutsats är att många omdömen saknar det individuella perspektivet. Det finns flera exempel där en pedagog har skrivit exakt samma omdöme/text till en hel klass. Att använda samma skrivning till en hel klass, innebär per definition att även om skrivningen i sig är formativ, blir resultatet att den inte stödjer varje elev utifrån hans/hennes förutsättningar och situation som det är tänkt.

Exempel:

[Skolan ska] uppmuntra och motivera till fortsatt träning (Idrott & hälsa, årskurs 1-3).

Arbeta målinriktat utefter målen i kommande arbetsområde (Geografi, årskurs 9).

Språket är komplicerat

Språket i läroplanen och i kursplanerna från Skolverket är komplicerat och inte speciellt anpassat för målgruppen: eleverna. Lärare som kopierar och använder ett "läroplansspråk" i omdömena är vanligt förekommande och underlättar inte för eleverna att förstå vad de behöver utveckla.

Exempel:

Undervisningen kommer fortsatt att syfta till att stärka samtliga kommunikationsförmågor och möjliggöra för eleven att vidareutveckla sitt språk.

(Svenska, årskurs 8)

Få beskrivningar av elevens personlighet

Man kan konstatera att även om nivån totalt sett både är ojämn och relativt låg, syns tecken på förbättringar och en påbörjad förändringsprocess. Ett tecken på detta är att beskrivningar av elevens personlighet som inte ingår i skolans uppdrag inte är så vanligt förekommande som tidigare. Omdömen av typen "Pelle är tyst och snäll" förekommer bara i enstaka omdömen och då företrädesvis i de yngre åldrarna.

Slutsats:

En övergripande slutsats är att det stora arbete som det innebär för lärare att göra bedömningar och att skriva omdömen som en del av elevernas individuella utvecklingsplaner fortfarande är ett stort utvecklingsområde för skolan. Majoriteten av landets lärare har från början inte fått utbildning kring detta som en del av sin lärarutbildning och många lärare beskriver arbetet som tidskrävande. Därför behövs det ytterligare kompetensutveckling och mer stöd som underlättar lärarnas arbete. Eftersom enskilda skolor sticker ut i undersökningen med genomgående bättre och mer formativa omdömen är detta också en ledarskapsfråga. Ett tydligare ledarskap med struktur och systematik från landets rektorer behövs för att säkerställa att elever får det stöd och den stimulans som de har rätt till.

Reflektion

Urvalet är inte statistiskt säkerställt. Utifrån våra erfarenheter genom att under många år ha arbetat med kompetensutveckling för lärare, skolor och kommuner anser vi dock inte att det är troligt att en analys i ett mycket bredare urval skulle leda till helt andra resultat.

De omdömen som har granskats har skrivits under en termin då det infördes en ny läroplan i den svenska skolan. Detta har inneburit mycket arbete samt funderingar för lärarna när de ska börja genomföra ett delvis nytt uppdrag. Uppdraget kring formativ bedömning har funnits flera år och finns fortfarande kvar. Många skolor och kommuner har genomfört intern kompetensutveckling kring formativ bedömning under de senaste åren. Därför bör det nya uppdraget inte ha haft en avgörande påverkan på lärarnas fokus eller brist på fokus på formativ bedömning.

Stöd för lärare leder till mer formativa omdömen

För att hjälpa Sveriges lärare har InfoMentor tagit fram *“Ordlistor – ett grundpaket för lärarnas professionella språk”* med fraser som är “laddade” med ett formativt förhållningssätt och därmed stödjer lärare att skriva omdömen på ett formativt sätt utifrån läroplanen och kursplanerna. Ordlistorna innehåller också ett så kallat professionellt meta-språk som inte är lika trubbigt som vardagspråk och ej heller lika spetsigt och svårt att förstå som fackspråk.

Ordlistan har sålts i mer än 55 000 exemplar.

Parallellt med den granskning som beskrivits ovan har InfoMentor också analyserat omdömen skrivna av de lärare som använder Ordlistorna. Genom statistik har InfoMentor identifierat lärare som frekvent verkligen använder detta stödmaterial. Då hittade man lärare som skriver riktigt formativa omdömen som stöttar elevens utveckling och svarar på frågorna:

1. **Vad** kan/behärskar eleven?
2. **Vad** kan/behöver eleven utveckla?
3. **Hur** kan skolan/läraren göra för att utveckla...?
4. **Hur** kan eleven/föräldrarna göra för att utveckla...?

Exempel på omdömen skrivna av lärare som använder detta stödmaterial:

Omdöme för elev i åk 3 svenska, skrivet av Lena Sandberg, Norra Lyckanskolan, Perstorp:
Du är en god läsare. När du skriver visar du prov på stor fantasi. En utvecklingsmöjlighet för dig är att öva din förmåga att bearbeta dina texter. Detta kan jag hjälpa dig med genom att komma med råd och tips på hur berättelserna kan byggas ut. Målet är att du själv ska kunna planera ditt skrivande och ändra i texten för att göra den bättre.

Omdöme för elev i åk 7 svenska, skrivet av Viktoria Svensson, Håstensskola, Varberg:
Du visar att du når flera av kunskapskraven i svenska för år 7 i de moment vi arbetat med. Du har viss muntlig förmåga och uttrycker ibland reflektioner om det vi diskuterar och det vi läser. Du skriver enklare texter och är bekant med de flesta reglerna för skriftspråket. För att nå kunskapskraven för den skriftliga delen av svenskämnet kan jag tipsa dig om att läsa böcker, tidningsartiklar och reportage om ämnen du tycker är intressanta. Dels tränar du din läsförmåga, dels bygger du ett ordförråd som du kan använda dig av när du skriver olika slags texter.